

А.С. Сейдикенова^{1*}, Г.О. Мухаметкалиева¹, А.С. Сеидикенова²

¹Әл-Фараби атындағы Қазақ ұлттық университеті,

Алматы қ., 050040, Қазақстан Республикасы

²М. Базарбаев атындағы №138-гимназиясы

Алматы қ., 050000, Қазақстан Республикасы

*e-mail: almash.seidikenova@kaznu.kz

ҰЛТТЫҚ ҚҰНДЫЛЫҚТАР НЕГІЗІНДЕ БІЛІМ АЛУШЫЛАРДЫҢ МӘДЕНИЕТАРАЛЫҚ ҚАРЫМ-ҚАТЫНАС ҚҰЗІРЕТТІЛІГІН ҚАЛЫПТАСТЫРУ

Аңдатпа

Мақалада жалпыадамзаттық және ұлттық құндылықтардың мәдениетаралық қарым-қатынас құзыреттілігін қалыптастыру және ұлттық даралыққа әсері баяндалады. Жалпы адамзаттық құндылықтар жеке адамды қоғаммен байланыстыратын және адам мен әлемнің бірлігін тудыратын өмірлік құндылықтардың жиынтығы ретінде адамзат өркениетінің дамуымен бірге дамыды. Мәдениеттер арасындағы өзара әрекеттестіктің негізгі принциптерінің бірі басқа мәдениет өкілдерімен қарым-қатынас кезінде мәдени айырмашылықтарды ескеру және құрметтеу.

Зерттеудің мақсаты – жалпыадамзаттық және ұлттық құндылықтардың мәдениетаралық қарым-қатынасқа және ұлттық даралыққа әсерін айқындау.

Кез келген адам нәтижелі қарым-қатынасқа қол жеткізу үшін әңгімелесушінің мәдениеті мен дәстүрін терең білу қажет. Сонымен қатар, әртүрлі мәдениеттер арасындағы өзара әрекеттестік қарым-қатынас процесінде икемділік пен бейімделуді талап етеді. Қарым-қатынастың сәтті болуы оның қатысушылары арасындағы келісім мен сенім дәрежесіне тікелей байланысты. Зерттеу Қазақстанда тұратын қазақтар, сондай-ақ шетел азаматтарының ұлттық құндылықтар туралы көзқарастарын талдауға және оның мәдениетаралық қатынасқа әсерін зерттеуге негізделген. Зерттеуде сауалнама әдісі қолданылды. Сауалнамалар респонденттердің ұлтқа, ұлттық құндылықтар мен дәстүрлерге, жалпыадамзаттық құндылықтар мен дәстүрлерге деген көзқарасын, сондай-ақ әртүрлі ұлт өкілдерінің әлеуметтік-мәдени және мәдениетаралық өзара әрекеттесу ерекшеліктерін анықтауға бағытталды. Қорытындыда ұлттық құндылықтардың мәдениетаралық қарым-қатынас құзыреттілігін қалыптастыруға, ұлттың мәдениеті, дін мен дәстүр, қоғамдағы тұрақтылықты, рухани тұтастықты айқындап отыратын ұлттық бірегейліктің сақталуына негіз болатыны айқындалды.

Негізгі сөздер: ұлттық құндылықтар, мәдениетаралық коммуникация, студенттер; мәдениетаралық қарым-қатынас құзыреттілігі, ұлттық болмыс, мәдени әртүрлілік.

Кіріспе

Жаһандық өзгерістер заманында мейірімділік пен толеранттылық құндылықтары ерекше мәнге ие болуда. Сондықтан бізге әртүрлі мәдениет өкілдерімен тиімді қарым-қатынас жасау мүмкіндігін қарастыру өзекті. Мәдениетаралық өзара іс-қимыл бізге түсіністік шегін кеңейтуге және конструктивті ынтымақтастықты дамытуға мүмкіндік береді. Е.И. Пассов «әлеуметтік және адами мәселелерге қатысты әртүрлі көзқарастарды түсіну, келіспеушіліктерге қарамастан келісімге келу және ынтымақтастық жасау қажеттілігін тудыру» шетелдік мәдениет пен халықаралық мәдениетті меңгеру процесінде білім беру элементі мәдениетаралық коммуникация болып табылады. Жеке құндылықтар қазіргі әлемдік оқиғаларға жарық түсіреді,- деген [1].

Қазіргі уақытта заманауи әлемдік мәдениет жан-жақты және күрделі болған сайын, мәдениетаралық коммуникацияның маңызы да күн санап артып келеді. Мәдениетаралық коммуникация – адамдар арасындағы өзара әрекеттестіктің ең күрделі құрамдас бөліктерінің бірі. Мұндай қарым-қатынасқа қатысушылар өздерінің мәдениетінде әдеттегідей хабарламаларды жіберу мен алудың әдеттегі тәсілдерімен жұмыс істей алмайды. Тәуекел факторларын зерттеу және қарастыру мәдениетаралық коммуникативтік құзыреттілікті дамыту процесінің құрамдас бөлігі болып табылады [2]. Мәдениетаралық қарым-қатынас және мәдени құзыреттілік туралы еңбектерінде кеңінен зерттелген.

Тілдік қабілет, мәдени білім, қарым-қатынас ортасы, қатысушылар арасындағы сенімділік, ақпаратты тиімді өңдеу және бейімделуге дайын болу - бұл әртүрлі мәдениеттер өкілдері арасындағы өзара түсіністік пен табысты қарым-қатынасты жақсартуға ықпал ететін аспектілер. Мәдени кедергілер көбінесе тиімді қарым-қатынасқа кедергі болады және кез келген жерде және жағдайда пайда болуы мүмкін [3]. Әртүрлі мәдениет өкілдерімен қарым-қатынас күрделі және жан-жақты процесс. Бұл жолдағы негізгі кедергілердің бірі – ақпаратты түсіну мен жеткізуді қиындататын тілдік кедергілер. Мінез-құлық нормаларындағы айырмашылықтар да маңызды рөл атқарады және түсінбеушілік пен қақтығыстарға әкелуі мүмкін екенін түсіну маңызды. Сонымен қатар, коммуникацияға ашық және мәдениеттер арасындағы айырмашылықтар туралы білуге дайын болу қажет. Әртүрлі әдет-ғұрыптарды, дәстүрлерді және құндылықтарды білу арқылы үйлесімді қарым-қатынастар орнатып, өзара сыйластық пен түсіністікке қол жеткізе аламыз. Бұл тәсіл біздің өзара әрекеттесу тәжірибемізді байытады және басқа мәдениеттердің өкілдерімен ұзақ мерзімді және өзара тиімді қарым-қатынастарды құруға көмектеседі. Ең алдымен, тілдердегі айырмашылықтар өзара түсіністікке кедергі келтіруі және тиімді қарым-қатынасқа теріс әсер етуі мүмкін. Сондай-ақ, түсініспеушілік пен қақтығыстардың алдын алу үшін әртүрлі мәдениеттердің өзіндік мінез-құлқы мен әдет-ғұрыптары да ескерілуі қажет. Сонымен қатар, әр мәдениеттің оны басқалардан ерекшелейтін жеке қасиеттері бар екенін әрқашан есте сақтау керек. Құндылықтар мен нанымдар мәдениеттер арасында әр түрлі болуы мүмкін және тиімді мәдениетаралық қарым-қатынас оларды білу мен құрметтеуді талап етеді. Осы айырмашылықтарды білу және әртүрлі жағдайларға бейімделу - бұл саладағы маңызды дағдылар. Әртүрлі мәдениеттер арасындағы үйлесімді өзара әрекеттесуге баламаларға құрмет пен төзімділік таныту арқылы қол жеткізу бүгінгі күннің басты мәселесі. Басқа мәдениет өкілдерімен қарым-қатынас жасауда жауапты және икемді болу шарт. Әртүрлі мәдениеттердегі коммуникация әдістеріндегі айырмашылықтар ұғымдар мен сезімдерді білдірудің әртүрлі әдістері, сондай-ақ әртүрлі стандарттары бар. Олар кей жағдайда қиындықтар туғызып жатады. Дегенмен, осы қиындықтарға қарамастан, әртүрлі мәдениеттер арасындағы өзара әрекеттесу үлкен маңызға ие және жетістікке кепілдік береді. Бұл зерттеудің мақсаты – жалпыадамзаттық және ұлттық құндылықтардың мәдениетаралық қарым-қатынас құзыреттілігін қалыптастыруға және ұлттық даралыққа әсерін әртүрлі ұлт өкілдері арасында жүргізілген сауалнама нәтижесін талдау арқылы айқындау.

Зерттеу материалдары мен әдістері.

Зерттеуде сауалнама әдісі, мағыналық және мазмұндық талдау, салыстырмалы талдау әдістері қолданылды. Зерттеу материалдары ретінде отандық және шетелдік ғалымдардың (Пассов Е.И., Садохин, А.П.) мәдениетаралық қарым қатынас, ұлттық құндылықтар жайлы пікірлері басшылыққа алынды. Ұлттық құндылықтардың мәдениетаралық қарым-қатынасқа әсері туралы көпшіліктің ойын білу үшін арнайы сауалнама жүргізілді. Сауалнамада он сұрақ болды. Сауалнама гугл сілтемесі арқылы электронды почталарға жіберілді және анонимді болатынына кепілдік берілді. Сауалнамаға әл-Фараби атындағы ҚазҰУ Халықаралық қатынастар факультетінің студенттері мен оқытушылары қатысты. Зерттеу сұрағының форматы бірнеше таңдаулы және ашық сұрақтарды қамтыды, соңғысы респонденттерге өз пікірлерін білдіруге мүмкіндік береді. Сауалнамалық зерттеу нәтижелерін талдау кезінде келесі демографиялық деректер: білімі, жасы, қызметі, ұлты, азаматтығы ескерілді.

Нәтижелер және оларды талқылау

Қазақстан Республикасының «Жоғары білім мен ғылымды дамытудың 2023-2029 жылдарға арналған тұжырымдамасында» мәдениетаралық коммуникативтік құзыреттілік қазіргі түлектердің жаһандану жағдайында олардың бәсекеге қабілеттілігін қамтамасыз ететін негізгі құзыреттерінің бірі ретінде қарастырылады [4]. Мәдениетаралық коммуникацияның негізгі жетістігі адамның өз теріс пікірлерін білуінде және оларды жеңуге белсенді күш салуда, сондай-ақ өзара әрекеттесу үшін жаңа мүмкіндіктерге бейімделуге дайын болуында жатыр. Мәдениетаралық қатынаста тиімді болу үшін әртүрлі көзқарастарға икемді болуы, басқаларды

қабылдауға, түсінуге және әртүрлі қарым-қатынас тәсілдеріне бейімделу қабілеті болуы шарт. Бұл саладағы дамудың тағы бір маңызды бағыты – мәдениетаралық білім беру. Арнайы бағдарламалар мен курстар адамдарға өз көзқарастарын білуге және басқа мәдениет өкілдерімен тиімді қарым-қатынас жасау дағдыларын үйренуге көмектеседі. Бұл жобалар тілдерді, дәстүрлерді, әртүрлі елдер халқының мінез-құлық үлгілерін зерттеуді, сондай-ақ, мәдениеттер арасындағы айырмашылықтарды қабылдау және түсіну қабілетін дамытуды қамтиды. Мәдениетаралық білім берудің тартымдылығы оның мәдени кедергілерді еңсеру және әртүрлі мәдениеттер адамдары арасындағы үйлесімді қарым-қатынастарды ілгерілету қабілетінде жатыр. Бұл әлеуетті дұрыс пайдалану өзара түсіністікке, төзімділікке және ынтымақтастыққа ықпал етеді.

Біз халықаралық құндылықтарға қатысты мәдениетаралық салыстырмалы зерттеулер мәдениеттер арасындағы табысты диалогты орнатуға көмектесетініне сенеміз. Ал құндылықтар – бұл мәдени «кодтың» бір түрі. Оның ерекшелігі әрбір мәдениеттің өзіндік бірегей құндылықтар жүйесін тудыратындығына байланысты. Бұл бірегей «код» тұлғаның, халықтың, ұлттың мәдени сәйкестендіру процесін, ұлттық сананың дамуын қамтамасыз етеді. «Сәйкестендіру жүйесі» құндылығы ұлтты қайталанбас, ерекше және тек өзіне ғана тән нәрсенің тасымалдаушысы ретінде сақтайды. Құндылық жүйесінің ұлттық-мәдени ерекшелігі көбінесе ұлттық психологияның ерекшеліктерін анықтайды. Ұлттық құндылықтар иерархиясы ғасырлар бойы қалыптасқан, ұлттың бүкіл тарихымен айқындалып, уақыт, белгілі бір даму дәуіріне байланысты құндылық нормалары мен көзқарастарының өзгеруі арқылы түзетілді. Демек, былай деуге болады: «Құндылықтар физикалық немесе психикалық шындық емес. Олардың мәні нақтылығында емес, маңыздылығында жатыр» [5].

Құндылықтар белгілі бір нақты тарихи қоғамдық қатынастардың, қарым-қатынас формаларының шеңберінде әлеуметтік тәжірибе, адамның жеке іс-әрекеті негізінде қалыптасады және әлеуметтік сипатта болады. Әлеуметтік қарым-қатынастар - бұл жеке адам мен қоғамның құндылықтары негізінен сәйкес келетін жазықтық. «Тіпті ләззат пен ауырсынуды басқаратын биологиялық салада да, шындық сезімі немесе есептеу арқылы одан әрі мінез-құлық үшін өзін-өзі шектеу. Тұлғаның әлеуметтік құрамдас бөлігі сублимациядан басталады, оның тікелей қозғаушылары – ләззат пен наразылық – мүдделер мен құндылықтармен алмастырылады» [6]. Демек, қоғамда қалыптасқан сәйкес қатынастардың көрінісі болып табылатын саяси, құқықтық, эстетикалық, адамгершілік, діни құндылықтар туралы айтуға болады.

Философиялық зерттеулер мәдени құндылықтарды (еркіндік, шығармашылық, махаббат, қарым-қатынас, белсенділік) және адамгершілік құндылықтар ретінде көрсетеді. Құндылық бірінші кезекте өмірдің мәні, бақыт, ізгілік, борыш, жауапкершілік, ар-ождан, ар-намыс, қадір-қасиет), құндылықтар негізінен бірнеше топқа: эстетикалық құндылықтар (сұлулық), діни құндылықтар (сенім), ғылыми құндылықтар (ақиқат), саяси құндылықтар (бейбітшілік, әділдік, демократия), құқықтық құндылықтар (құқықтық тәртіп), -деп бөлінеді [7].

Адам негізінен өзінің бағалау және мінез-құлық критерийлерін анықтайтын дайын, қалыптасқан нормалар әлеміне енеді. Норма жеке тұлғаның мінез-құلقىның бірегей әлеуметтік сипаттамасы ретінде әрекет етеді. Құндылықтар нормалармен тығыз байланысты. Көбінесе олар тіпті олармен сәйкестендіріледі (әлеуметтік нормаларға келгенде). Бірақ нормалар адамдардың сырттан – дәстүрлерден, моральдық кодекстерден, діни көзқарастардан, тіл ережелерінен, мінез-құлық этикетінен, заңдардан және т. с. алатын мінез-құлқын рационалды және формальді реттейді. Адамдар мұндай нормалардың мағынасын, мақсаттылығын немесе өз мүдделеріне сәйкестігін түсінбесе де, бағынуы керек. Құндылық, керісінше, ішкі, эмоционалды түрде қабылданатын және индивидтің мінез-құلقىның ішкі нұсқауы болып табылады. Сондықтан, құндылық мінез-құлықтың транс персоналды, шеттетілген реттеушісі ретінде емес, өзінің рухани ниеті ретінде әрекет етеді [8].

Ұлттық мінез – жалпы менталитеттің сыртқы көрінісін, сондай-ақ ұлттың мінез-құлық стереотиптерін, психологиялық бейімділіктерін, эмоционалды-еріктік реакцияларын, мінез-құлық тенденцияларын көрсететін категория. Ұлттық мінезге белгілі бір халық өкілдерінің әртүрлі құбылыстарды түсіндіруін алдын ала анықтайтын белгілердің жиынтығы кіреді деп есептеледі.

Ұлттық менталитет жеке адамның өзін-өзі анықтауын, яғни өзін белгілі бір ұлтқа немесе ұлтқа жатқызуды ғана емес, сонымен бірге өзінің халқы (тобы), оның мәдениеті, тілі, тарихы және өзіне тән белгілері туралы белгілі бір білімді білдіреді. Ұлттық менталитет мәдениеттің даму, тұтыну және ұдайы өндіріс процесін қабылдаудың ұтымды және эмоционалды аспектілерін біріктіреді. Мәдениет бұл тұрғыда «тек әдебиет пен өнерді ғана емес, сонымен бірге этникалық топтың барлық мүшелеріне тән құндылықтар жүйесін, мінез-құлық нормаларын, сенімдер мен қарым-қатынастарды қамтиды. Олардың кейбіреулері анық, басқалары жасырын. Көрінетін формаларға мінез-құлық, киім-кешек пен тамақ, жасырын формаларға құндылықтар, сенімдер, салдарлар, әртүрлі құбылыстарға көзқарастар жатады» [9]. Бұл жағдайда менталитет - бұл логикалық құрылымдармен сипаттауға болмайтын, бірақ осы қоғамның өкіліне ерекше ойлауға және сезінуге, қоршаған әлемде болып жатқан нәрсені бағалауға, нені анықтауға мүмкіндік беретін қоғам құндылықтарының не жақсы, не жаман жүйесі [10].

Мәдениетаралық коммуникация деп біз «әлеуметтік-мәдени организмдердің әртүрлі, кейде салыстыруға келмейтін түрлерін көрсететін мәдени формалардың қарқынды көп өлшемді өзара әрекетін түсінеміз. Белгілі бір жағдайда олардың өкілдерінің мінез-құлықтың белгілі бір стратегиялары мен тактикасын анықтайтын мәдениеттердің құндылық «негіздерін» ескере отырып, тиімді мәдениетаралық коммуникацияның қажетті құрамдас бөлігі болып табылады» [11].

К. Касьянованың пікірінше, ұлттық сипат, «ішіміздегі қоғам» болып табылады, ол бір мәдениетке жататын адамдар тудыратын күнделікті оқиғаларға стандартталған эмоционалды реакцияларда көрінеді. Көбінесе біздің жаңа адаммен танысуға деген көзқарасымыз оның халқына тән ұлттық сипаты туралы жалпы қабылданған стереотиптермен анықталады [12]. Мұндай көзқарастар мен пікірлер біртұтас идеяны білдіретін этникалық стереотиптер тобына жатады. Нақты немесе ойдан шығарылған ұлтқа тән белгілер.

Әрбір ұлттың, қоғамның, қауымның мәдениеті белгілі бір тарихи және табиғи жағдайда қалыптасады, сол әрекет арқылы әлеммен қарым-қатынас тілі орнығады. Әр мәдениеттің өзіндік тілдік жүйесі бар, оның көмегімен сөйлеушілер бір-бірімен байланысады. Тілден тыс мәдениет болмайды, өйткені тіл іргетасты, ішкі негізді құрайды. Тілдің көмегімен адамдар рәміздерді, нормаларды, әдет-ғұрыптарды айтады және жазады. Ақпаратты, ғылыми білімді және мінез-құлық үлгілерін, нанымдарды, идеяларды, сезімдерді, құндылықтарды, көзқарастарды жеткізеді. Осылайша әлеуметтену жүріп, ол мәдени нормаларды меңгеруде және әлеуметтік рөлдерді игеруде көрінеді. Онсыз адам қоғамда өмір сүре алмайды. Тілдің арқасында қоғамда үйлесімділік пен тұрақтылық пайда болады. Ал ұлттық құндылықтар – ұлттың тілі, дәстүрі, өнері, білім-ғылымы, дін тұрғысынан күзиретті көзқарастары, еңбек ету, өмір сүру салты, бір сөзбен айтсақ, ұлттың мәдениеті. Мәдениеттің айнасы – адамды қоршап тұрған табиғат пен нақты әлем ғана емес, сонымен бірге халықтың менталитеті, оның ұлттық сипаты, дәстүрлері, әдет-ғұрыптары, адамгершілік нормалары мен құндылықтар жүйесі. Халық жинаған білім, дағдылар, материалдық және рухани байлықтар оның тілдік жүйесінде, фольклорында, кітаптарында, ауызша және жазбаша тілінде көрініс табады. Тілдің арқасында ғана мәдениет сақталады және ұрпақтан-ұрпаққа беріледі. Тіл, ойлау және мәдениет бір-бірімен тығыз байланысты, олар іс жүзінде бір тұтастықты құрайды, бір-бірінен бөліп қарау немесе қолдану мүмкін емес. Зерттеуші Б.С. Бегманова қазақ лирикасындағы құндылықтар туралы зерттеуінде «ұлттық құндылық тек қазақы салт-дәстүр, әдет-ғұрып, ырым, наным-сенімдерді арқау еткен шығармалардан ғана емес, қазақы менталитет, ұлттық мінез мен

болмыс-бітімді философиялық ойға құрылған астарлы өлең-жырлар арқылы да көрініс табады дейді [13].

Мәдениетаралық қарым-қатынаста ең көп мәселелер ақпаратты бір тілден екінші тілге аудару кезінде туындайды. Сол кезде мәдени құзыреттілік қажет болады.

Мәдениетаралық құзыреттілік - бұл білімге, көзқарас пен дағдыға негізделген лингвистикалық тұлғаның саналы қабілеті, ол өзінің мінез -құлқын мақсатты тіл мәдениетінің нормаларына сәйкес құруға ғана емес, сонымен қатар, өз мәдениетінің шегінен шығып кетуге де мүмкіндік береді. Мәдениеттер арасындағы делдал - меншікті мәдениеті мен әңгімелесушінің мәдениеті - болып жатқанның жалпы мағынасын құру үшін, өзінің мәдени сәйкестілігін жоғалтпай делдал болу қасиеттері.

D. Deardorff мәдениетаралық құзыреттілікті "өзінің мәдениетаралық тәжірибесі, дағдылары мен көзқарасы негізінде мәдениетаралық жағдайларда тиімді және орынды қарым-қатынас жасау қабілеті" деп анықтайды [14]. Альвино Э. Фантини мәдениетаралық құзыреттілікті «одан тілдік және мәдени тұрғыдан ерекшеленетін басқа адамдармен тиімді және тиісті өзара әрекеттесу үшін қажетті дағдылар жиынтығы» деп санайды [15]. Н.Д. Гальскова мен Н.И. Гездің пікірінше, мәдениетаралық құзыреттілік — бұл "мәдениеттер диалогы аясында, яғни мәдениетаралық қарым-қатынас жағдайында жеке тұлғаның өзін-өзі жүзеге асыруына мүмкіндік беретін қабілет. Оның қалыптасуы шет тіліндегі кодты игеру мен адамның мәдени тәжірибесін дамытудың өзара байланысында жүзеге асырылады, оның құрамында адамның өзіне, әлемге деген көзқарасын, сондай-ақ шығармашылық қызмет тәжірибесін оқшаулауға болады" [16] десе, L. Wilberschied мәдениетаралық коммуникативті құзыреттілікті "жаһандану дамыған сайын көптеген өлшемдердің шекараларын еңсеру үшін ғана емес, сонымен қатар әр минут сайын өзгертін әлемде маневр жасау қабілетін арттыру үшін одан да маңызды болатын қабілеттер кластері"деп анықтайды [17].

В.В.Сафонова мәдениетаралық құзыреттілікті «адамның көпмәдениетті қоғамда өмір сүру қабілеті, басқа мәдениет өкілдері мен олардың өкілдерінің табысты түсінуіне қол жеткізу деп сипаттаған. Ғалымның пікірінше, мәдениетаралық құзыреттілік- «өзінің және басқа біреудің мәдениетінің қалыптасқан құндылық бағдары мен бағасына негізделген лингвомәдени фактілерді адекватты түсіну және түсіндіру қабілетін болжайды. Ол толеранттылық, плюрализм, тілдік әртүрлілік принциптеріне негізделген» [18].

Біздің зерттеудің мақсаты – жалпыадамзаттық және ұлттық құндылықтардың мәдениетаралық қарым-қатынас құзыреттілігін қалыптастыруға және ұлттық даралыққа әсерін талдау болғандықтан, зерттеуіміз Қазақстанда тұратын қазақтар, сондай-ақ шетел азаматтары толтырған сауалнамаларды талдауға негізделген. Сауалнамалар респонденттердің ұлтқа, ұлттық құндылықтар мен дәстүрлерге, жалпыадамзаттық құндылықтар мен дәстүрлерге деген көзқарасын, сондай-ақ әртүрлі ұлт өкілдерінің әлеуметтік-мәдени және мәдениетаралық өзара әрекеттесу ерекшеліктерін анықтауға бағытталған.

Ұлттық бірегейлік - ол адамдар тобын белгілі бір географиялық орынмен байланыстырады және бұл жерде этникалық немесе діни сәйкестіктер сияқты адамдар растайтын басқа топтық сәйкестіктердің көпшілігімен айқын қарама-қайшылық бар.

Ұлттық бірегейлік мемлекет арқылы саяси жолмен жаңғыртылатын үстем мәдениеттен алынған элементтерді қамтиды, ал азшылық топтары әртүрлі практикалық тәсілдермен де, олардың мәдениеті әлеуметтік жек көрушілік арқылы құнсызданған дықтан, аз материалдық мағынада да қолайсыздық туғызады. Көптеген тарихи жағдайларда ұлттық бірегейлік көбінесе белгілі бір мемлекетте басым болған топтық мәдениет элементтерін қабылдау арқылы қалыптасады.

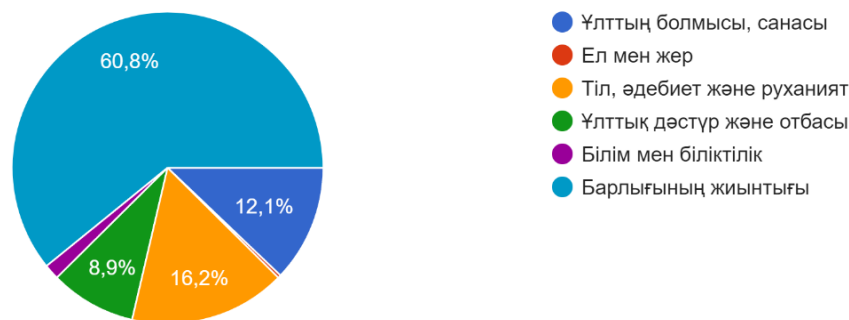
Нәтижелер. Ұлттық құндылықтардың мәдениетаралық қарым-қатынасқа әсері туралы жүргізілген сауалнамаға жалпы саны 316 респондент қазақ, ұйғыр, қырғыз, түрік және өзбек

ұлт өкілдері қатысты. Респонденттің жастары 17-55 жас аралығында болды. Білімі: 80,4 пайызы жоғары білімді, 19,6 пайызы орта білімді. Сауалнамаға қатысушылардың мамандығы: 91,1% - бакалавр мамандығында оқитындар, 6% докторанттар, 2%-магистранттар, 0,9% пайызы басқа деп жауап берген.

1. Жалпы құндылықтарды қалай түсінесіз? -деген сұраққа құндылық ретінде 90% адамгершілікті атаған және 10% жалпы адамзаттық құндылықтар жеке тұлғаның бойында өмірге келген сәтінен бастап бірге дамиды, жасы ұлғайған сайын қоршаған ортасына сәйкес бірге қалыптасады және құндылық ізгі қасиеттермен өлшенеді деп жауап берген.

Ұлттық құндылықтарға нелерді жатқызасыз?

314 ответов

Сурет 1 Ұлттық құндылықтардың мәдениетаралық қарым-қатынасқа әсері

Ескерту: авторлармен құрастырылған

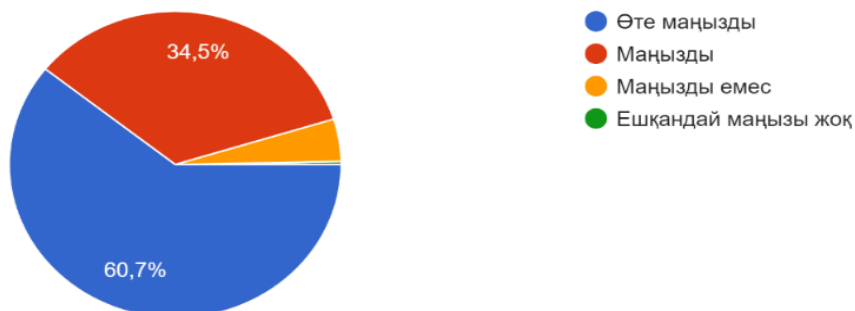
2. Ұлттық құндылықтарға нелерді жатқызасыз деген сұраққа: 60,8% -барлығының жиынтығы, 12,1%- ұлттың болмысы, санасы, 16,2 %-тіл, әдебиет және руханият, 8,9%- ұлттық дәстүр және отбасы, 0,2 %-білім мен біліктілікті көрсеткен.

3. Сіз үшін азаматтық қаншалықты маңызды?

Азаматтық маңыздылыққа: респонденттердің 60,7% -өте маңызды, 34,5% -маңызды, 4,8%маңызды емес,- деп жауап берген.

Сіз үшін азаматтық қаншалықты маңызды?

313 ответов

Сурет 2 Азаматтық маңыздылық

Ескерту: авторлармен құрастырылған

4. Ұлттық бірегейлік деген не? Оны қалай сақтауға болады? деген сұраққа

Ұлттық бірегейлікті респонденттер төмендегідей түсіндірген: Ұлттық бірегейлік – адамның ұлтқа, елге, мәдени кеңістікке қатысын білдіреді. Бұл – азаматтық болмыстан бөлек,

ұлттың өз болмысы. Ұлттық болмыс отбасынан басталып, ұрпаққа берілуі тиіс. Ұлттық құндылықтарды ұрпаққа жеткізу – бірегейлікті сақтаудың негізі.

Ұлттық бірегейлікті сақтау – тарихи діңгектерге ұлттық дәстүр, тәрбие, дін, білімге сүйену арқылы жүзеге асады. Әр түрлі ұлттардың татулығы мен сыйластығы ұлттық тұтастықты нығайтады. Ұлт – бірлік пен адамгершілік арқылы ғана тұтас қоғам бола алады, - деп жауап берген.

Кез-келген халықтың рухани деңгейі арқылы ұлттық бірегейлік көрініп, жүзеге асып отырады. Әрине, бұл ретте ұлттық тәрбие, діни сауаттылық, тарих, интеллектуалдық қызмет, мәдениет, өнер, білім, еңбекқорлық секілді мәселелердің міндетті түрде бірге жүретіні анық.

Ұлттық құндылықтар болмаса ұлттың мәдениеті, дін мен дәстүр, қоғамдағы тұрақтылықты, рухани тұтастықты айқындап отыратын ұлттық бірегейлік сақталмайды. Оны сақтау халықтың қолында.

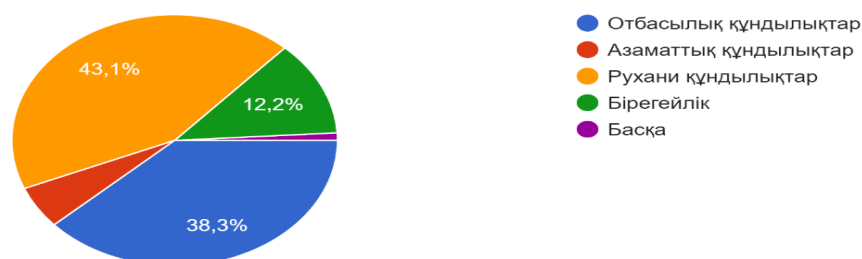
Ұлттық бірегейлікті сақтау үшін кейбір әдістерді пайдалану керек. Біріншісі, азаматтар арасында диалог жасау және олармен келісімшарттар жасау қажет. Екіншісі, азаматтар арасында өзара алмасу және жүйелі қарым-қатынас жасау керек.

5. Сіздің халқыңызға тән құндылықтар мен дәстүрлер қандай?

Халыққа тән құндылыққа респонденттердің 43,1% -рухани құндылықтар, 38,3-отбасылық құндылықтар, 12,2 % бірегейлік, 6,0 % -азаматтық құндылықтар 0,4%- басқа деп көрсеткен.

Сіздің халқыңызға тән құндылықтар мен дәстүрлер қандай?

311 ответов

Сурет 3 Халыққа тән құндылық

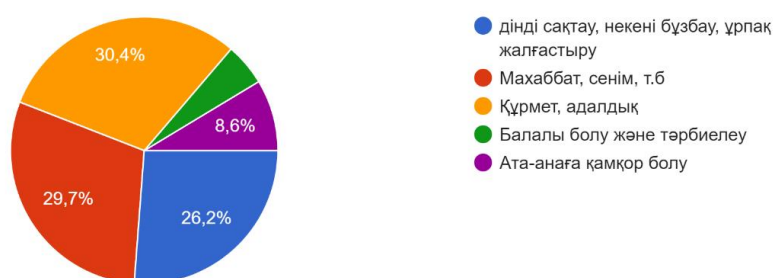
Ескерту: авторлармен құрастырылған

6. Отбасылық құндылықтарға нелер жатады?

Респонденттердің 30,4 % отбасылық құндылықтарға -құрмет, адалдық, 29,7 % - махаббат, сенім т.б., 26,2 %пайызы -дінді сақтау, некені бұзбау, ұрпақ жалғастыру, 8,6 %%% - ата-анаға қамқор болу, 5,1%- балалы болу және тәрбиелеуді жатқызған.

Отбасылық құндылықтарға нелер жатады?

313 ответов

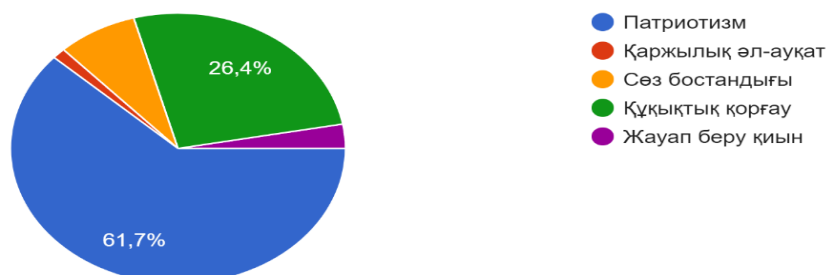

Сурет 4 - Отбасылық құндылық

Ескерту: авторлармен құрастырылған

7. Азаматтық құндылықтарға нелер жатады?
Азаматтық құндылықтарға 61,7 % -патриотизм, 26,4%- құқықтық қорғау, 8% сөз бостандығы, 3% жауап беру қиын, 0,9%-қаржылық әл-ауқат деп жазған.

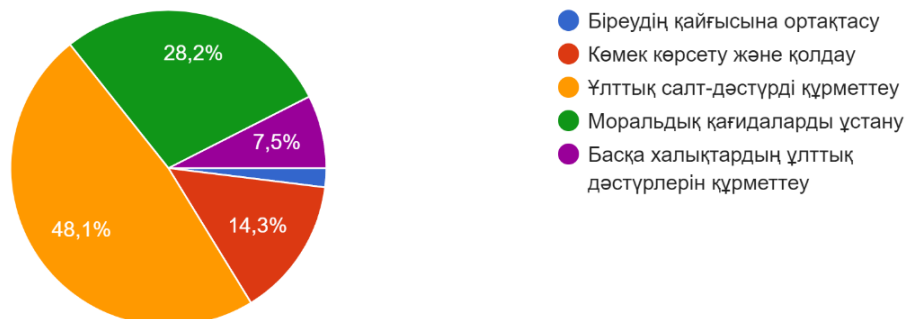
Азаматтық құндылықтарға нелер жатады?
311 ответов

Сурет 5 - Азаматтық құндылық
Ескерту: авторлармен құрастырылған

8. Рухани құндылықтар бұл:
48,1 % ұлттық салт-дәстүрді құрметтеу, 29,2 %- моральдық қағидаттарды ұстану, 14,3 %- көмек көрсету және қолдау, 7,5 % -басқа халықтардың ұлттық дәстүрлерін құрметтеу, 0,9 %- біреудің қайғысына ортақтасу деген жауапты таңдаған.

Рухани құндылықтар бұл:
308 ответов

Сурет 6 Рухани құндылықтар
Ескерту: авторлармен құрастырылған

9. Ұлттық құндылықтарды, салт-дәстүрді ұстанасыз ба?- деген сұраққа
62,1%- әрқашанда,
33%-анда-санда,
4,9-% сирек деп жауап берген.

10. Ұлттарды ортақ әлеуметтік құндылықтар және дәстүрлер негізінде біріктіруге ұмтылып жатқан жаһандану үдерісіне көзқарасыңыз қалай?-деген сұраққа респонденттердің 67,4 %- оң көзқарастамын, 11,5 %- теріс санаймын, 10,5% маған бәрібір, 10,5% -жауап беруге қиналамын деп жазған.

11. Әртүрлі мәдениет адамдары арасындағы өзара түсіністікті қамтамасыз ететін жалпы адамзаттық құндылықтарға нелер жатады?-деген сұраққа

сауалнамаға қатысушылар сыйластық, адамгершілік, құрмет, татулық, бірлік, ілтипат, жалпы адамзаттық құндылықтарға адамдардың бір-бірін құрметтеуі, адамның жасына, жынысына, діні мен мәдениетіне қарамастан, ол адамды бөліп жармай, сыйлау жатады, - деп жауап берген.

Адами құндылықтар әртүрлі мәдениеттердің адамдары арасындағы өзара түсіністікті қамтамасыз етуде шешуші рөл атқарады, өйткені олар әмбебап және мәдени немесе этникалық тегіне қарамастан барлық адамдарға тән. Бұл құндылықтардың кейбірі мыналарды қамтиды:

1. Адамның қадір-қасиетін құрметтеу: Әрбір адамды бірегей және құнды болмыс ретінде түсіну және тану.

2. Толеранттылық: Басқа адамдардың пікірі, діні, мәдениеті мен өмір салтындағы айырмашылықтарды қабылдау.

3. Әділдік: Өмірдің барлық саласында әділеттілікті, әділеттілікті және әділеттілікті қамтамасыз ету.

4. Ынтымақтастық: Қиын жағдайда басқа адамдарға қолдау көрсетуге және көмектесуге дайын болу.

5. Сенім: Өз сөзіңізге берік болу және басқалардың сенімін құрметтеу.

6. Ынтымақтастық: Ортақ мақсаттарға жету және ортақ мәселелерді шешу үшін бірлесіп жұмыс істеуге дайын болу.

7. Бейбітшілік: Қақтығыстарды бейбіт жолмен шешуге және адамдар мен халықтар арасында үйлесімді қарым-қатынас жасауға ұмтылу.

Бұл жалпыадамзаттық құндылықтар мәдени және тілдік кедергілерді еңсеруге және үйлесімді және құрметті қоғам құруға көмектесетін әртүрлі мәдениеттердің адамдары арасындағы өзара түсіністік пен ынтымақтастықтың негізін құрайды.

12. Халықтар арасындағы негізгі түсініспеушілік себептерін атаңыз!- деген сауалға: 60,8%- әртүрлі тіл, мәдениет және менталитетті көрсетсе, 33%- саяси көзқарастың алуандығы, 3,1% әртүрлі салт-дәстүр, 3,1%- діни төзімсіздікті таңдаған.

13. «Келешекте жалпы адамзаттық құндылықтар негізінде әлем халқын бір ортаға біріктіріп, әлем азаматын тәрбиелеу мүмкін бе? Мүмкін немесе мүмкін еместігі туралы ойыңызды жазыңыз!»- деген тапсырмаға сауалнамаға қатысушылардың 50%- мүмкін емес деп жауап берген.

Себебі әлем халықтарының алуан түрлілігі олардың басты ерекшеліктері жаһандық бірігу болған жағдайда әр ұлттың өзіне тән мәдениеті жойылады. Әр әлем халқында өзінің салт-дәстүрлері, ғұрыптары, әсіресе әр ұлттың сана-сезімі, ұстанымы әртүрлі менталитеттері басқа. Діни және ұлттық айырмашылықтар, әртүрлі діни көзқарастар жүйені біріктіруге кедергі болғандықтан мүмкін емес секілді. Жалпы адамзаттық құндылықтарды тәрбиелеу мүмкін, бірақ, ұлттық құндылықтарды біріктіру мүмкін емес, -деп ойлаймын деген жауаптар болды.

Сауалнама нәтижесінде біз мәдени құзыреттілік адамдар өздерінің мәдени негіздерін терең зерттеуге және оны басқалармен бөлісуге, топтың бір бөлігі ретінде үйренуге және өсуге жеткілікті қауіпсіз сезінгенде жақсы дамитынын анықтадық.

Қорытынды

Жаһандану процесі осы процеске қатысатын барлық елдер мен мәдениеттерге тән екі шеткі тенденцияны қамтиды: байланыс орнату, дәстүрлер, пікірлер және көзқарастар алмасу, бір жағынан саяси дұрыстық пен толеранттылық идеяларын тарату және ұлттық бірегейлікті қорғау, мәдени құндылықтар үшін күрес екінші жағынан, тәуелсіздік, мәдениетаралық қақтығыстар және тарихи анықталған мәдени және ұлттық құндылықтардың сәйкессіздігі.

Зерттеулер көрсеткендей, жаңа немесе басқа мәдениетті сезіну кезінде табысқа жетуге қажетті дағдылардың үш категориясы маңызды: адамға өзін жаңа ортада ұстауға көмектесетіндер (стрессті азайту, өзіне деген сенімділік сезімі, психикалық денсаулық, психологиялық саулық); жаңа немесе басқа мәдениеттегі адамдармен қарым-қатынас жасау

үшін қажет; және жаңа немесе әртүрлі мәдениеттерді және олардың мүшелерін дұрыс қабылдауға қажетті когнитивтік дағдылар [20].

Қатысушыларға жаңа орталарда және мәдени айырмашылықтарда тиімді жұмыс істеуге көмектесетін көптеген қажетті мәдениетаралық дағдылар, соның ішінде икемді және белгісіздік жағдайында жұмыс істей білу, ашық ақылды сақтау, эмоционалдық интеллектіні дамыту, мәдени өзін-өзі дамыту деңгейі - сенімділік, кішіпейілділік және юмор қажет екені анықталды. Сонымен қатар, ұлттық бірегейліктің негізгі белгілері: ұлттық дәстүр, ұлттық тәрбие, діннің таза күйінде сақталуы, тарих, тарихқа құрмет, ұлттық өнер, туысқандық дәстүр, қоғамда, отбасында ұлттық құндылықтардың сақталуы, заман талабына сай икемділік, білімділік, ғылымның мемлекетке тигізер пайдасын бағалау,- деген қорытынды жасалды.

Ұлттық құндылықтар мен жалпы адамзаттық құндылықтар белгілі бір этнос өкілінің нақты тарихи жағдайында қоғамдық және тұлғалық руханияттың дамуының ынталандырушы бастамасы болып табылады. Олар этникалық топ өкілдерінің көпшілігінің меншігі болып, осы ұлт адамдарының практикалық қарым-қатынасына түссе, олардың санасы мен сезіміне енетін дәрежеде өздерінің белсенді әлеуметтік мәніне ие болады. [15]. Ұлттық құндылықтар болмаса ұлттың мәдениеті, дін мен дәстүр, қоғамдағы тұрақтылықты, рухани тұтастықты айқындап отыратын ұлттық бірегейлік сақталмайды. Оны сақтау үшін адамдар арасындағы мәдени диалогты, өзара құрмет пен келісім, ынтымақтастық пен бейбітшілікте өмір сүруге ұмтылуы қажет. Ұлттық құндылықтар басқа ұлттың мәдени ерекшеліктерін тани отырып, мәдени құзыреттіліктерді қалыптастыруға тікелей әсер етеді.

Қорыта келе, зерттеуде халықтарды біріктіретін басты құндылықтар – ынтымақтастық, қарым-қатынас және мейірімділік адамдардың өзара әрекеттесуінің негізгі құралы ретінде, ал халықтар арасындағы түсініспеушіліктің негізгі себептері әртүрлі менталитеттермен және діни төзімсіздікпен байланысты деп қорытынды жасауға болады. Алайда, мәдениеттер арасындағы түсініспеушіліктерді болдырмау үшін мәдениетаралық қарым-қатынас құзыреттілігін игеру маңызды.

Зерттеу нәтижесінде қақтығыстарды бейбіт жолмен шешуге және адамдар мен халықтар арасында үйлесімді қарым-қатынас жасауға тырысу, жалпыадамзаттық құндылықтар мәдени және тілдік кедергілерді еңсеруге және үйлесімді және құрметті қоғам құруға көмектесетін әртүрлі мәдениет өкілдерінің арасындағы өзара түсіністік пен ынтымақтастықтың негізін қалыптастыру маңызды екеніне көз жеткіздік.

Қаржыландыру туралы ақпарат

Ғылыми мақала AR14869709 «Ұлттық құндылықтар негізінде шет тілін оқытудың ерекшеліктері» тақырыбы бойынша ғылым және жоғары білім министрлігі Ғылым комитетінің 2022-2024 жылдарға арналған гранттық қаржыландыру жөніндегі зерттеу жобасын іске асыру шеңберінде дайындалып, жарияланды.

ӘДЕБИЕТТЕР ТІЗІМІ:

- 1 Пассов Е.И. Коммуникативное иноязычное образование: готовим к диалогу культур: Пособие для учителей учреждений, обеспечивающих получение общего среднего образования. — Мн.: Лексис. — 2004. —170 с.
- 2 Гришаева Л. И., Цурикова Л. В. Введение в теорию межкультурной коммуникации / М.: Академия. — 2007. — 336 с.
- 3 Акамова Ю. А. Факторы риска межкультурной коммуникации// Известия Саратовского университета Нов. сер. Сер. Акмеология образования. Психология развития —№2. —2011. —С.1-11. [Электронный ресурс] - URL: <https://akmepsy.sgu.ru/ru/journal/2011/2> (дата обращения 29.05.2025).
- 4 Концепция развития высшего образования и науки в Республике Казахстан на 2023 – 2029 годы Постановление Правительства Республики Казахстан от 28 марта 2023 года № 248. [Электронный ресурс] - URL: <https://adilet.zan.kz/rus/docs/P2300000248> (дата обращения: 04.02.2024).
- 5 Буркова О.И. Понимание в межкультурной коммуникации //Вестник Адыгейского государственного университета. Серия 2: Филология и искусствоведение. —№1(272). —2021. [Электронный ресурс] - URL: <https://cyberleninka.ru/article/n/ponimanie-v-mezhkulturnoy-kommunikatsii> (дата обращения: 04.02.2024).

- 6 Лебедев С.А. Многомерный человек: онтология и методология исследования / С.А. Лебедев, Ф.В. Лазарев. – М.: Издательство Московского университета. —2010. —96 с.
- 7 Садохин, А.П. Культурология: теория и история культуры: учебное пособие / А.П. Садохин. —М.: Эксмо. —2007. —624 с.
- 8 Воевода Е.В. Проявления социокультурных особенностей этноса в языковом дискурсе //Языковой дискурс в социальной практике: материалы международной научно-практической конференции, г. Тверь. — 2007. — С. 76–81.
- 9 Красовская-Колятина Я.О. Ценностный аспект межкультурной коммуникации Белгму, Минск, 2024. С.1-4. [Электронный ресурс] - URL: https://www.bsnu.by/upload/docs/universitet/nauka/nauch%20sessiya/2024/gum-nauki/Krasovskaya_KolyatinaYa.O._tsennostnyy%20aspekt%20mezhkulturnoy%20kommunikatsii.pdf (дата обращения: 05.02.2025).
- 10 Волкова Е.А. Национальный менталитет как фактор межкультурной коммуникации// Научная жизнь. —С.249–253. [Электронный ресурс] - URL: <https://cyberleninka.ru/article/n/natsionalnyy-mentalitet-kak-faktor-mezhkulturnoy-kommunikatsii/viewer> (дата обращения: 05.02.2025).
- 11 Шестопал А.В., Силантьева М.В. Межкультурная коммуникация в свете современных модернизационных процессов: «мягкая сила» культурных модуляторов / А.В. Шестопал, М.В. Силантьева //Вестник МГИМО-Университета. —No 5(26). —2012. С. 168—171.
- 12 Касьянова К. О русском национальном характере. Ин-т нац. Модели экономики. —1994. —367 с.
- 13 Бегманова Б.С. Қазіргі қазақ лирикасындағы ұлттық құндылықтар көрінісі // Ясауи университетінің хабаршысы. — №1 (135). — 2025. —Б. 125–135. <https://doi.org/10.47526/2025-1/2664-0686.150>
- 14 Deardorff D.K. (2011) Intercultural competence in foreign language classrooms: a framework and implications for educators // Intercultural competence. Concepts, challenges, evaluations /ed. A. Witte, T. Harden.Bern. P. 37—54.
- 15 Fantini A. E. (2009) Assessing intercultural competence. Issues and tools // The SAGE handbook of intercultural competence / ed. D. K. Deardorff. Thousand Oaks. P. 456—476. Available at – URL: <https://journals.sagepub.com/doi/10.1177/21582440241252495> (accessed: 12.11.2024)
- 16 Гальскова Н.Д. Теория обучения иностранным языкам. Лингводидактика и методика / Н. Д. Гальскова, Н. И. Гез. —М. Академия. — 2007. —336 с
- 17 Wilberschied, L. (2015). Intercultural Communicative Competence: Literature Review. Cultural Encounters, Conflicts, and Resolutions. 2(1). Available at – URL: <https://engagedscholarship.csuohio.edu/cccr/vol2/iss1/4> (accessed 02.02.2024)
- 18 Сафонова В.В. Коммуникативная компетенция: современные подходы к многоуровневому описанию в методических целях- Москва: Еврошкола. —2004. —233 с.
- 19 Mendenhall, M., & Oddou, G. (1985).The dimensions of expatriate acculturation: A review). The Academy of Management Review). 10(1). 39 p Available at – URL:<https://doi.org/10.2307/258210> (accessed 02.02.2024)
- 20 Файзуллин Ф. С. Национальные ценности и ценностные ориентации // Вестник Башкирского университета — №1(1). — Т17.— 2012. С. 685-688.

ФОРМИРОВАНИЕ МЕЖКУЛЬТУРНЫХ КОМПЕТЕНЦИЙ СТУДЕНТОВ НА ОСНОВЕ НАЦИОНАЛЬНЫХ ЦЕННОСТЕЙ

В статье рассматривается роль универсальных и национальных ценностей в процессе формирования межкультурной коммуникативной компетенции и национальной идентичности. Универсальные человеческие ценности представляют собой совокупность жизненных ориентиров, объединяющих личность с обществом и обеспечивающих целостную связь человека с окружающим миром. Их становление происходило параллельно развитию человеческой цивилизации. Одним из ключевых принципов межкультурного взаимодействия является признание и уважение культурных различий при общении с представителями других культур.

Цель исследования заключается в выявлении влияния универсальных и национальных ценностей на процессы межкультурной коммуникации и на формирование национальной идентичности. Эффективное общение предполагает глубокое понимание культуры и традиций партнёра по коммуникации. Кроме того, взаимодействие между представителями различных культур требует гибкости и способности к адаптации в ходе общения. Результативность коммуникации во многом определяется уровнем взаимного доверия и согласия между участниками. Исследование основано на анализе отношения казахов, проживающих в Казахстане, а также иностранных граждан к национальным ценностям и их роли в межкультурной коммуникации. В качестве основного метода был использован опрос, направленный на изучение отношения респондентов к нации, национальным и универсальным ценностям и традициям, а также особенностей социокультурного и межкультурного взаимодействия представителей разных национальностей. Полученные результаты свидетельствуют о том, что именно национальные ценности служат фундаментом для формирования межкультурной коммуникативной компетенции и сохранения национальной идентичности, определяющей культуру, религию и традиции народа, а также обеспечивающей общественную стабильность и духовное единство.

Ключевые слова: национальные ценности, межкультурная коммуникация, студенты, межкультурная коммуникативная компетентность, национальная идентичность, культурное разнообразие.

FORMATION OF INTERCULTURAL COMPETENCE OF STUDENTS ON THE BASIS OF NATIONAL VALUES

The article explores the impact of universal and national values on the creation of intercultural communication competence and national identity. Universal human values, as a set of vital values that connect a person with society and form the unity of man and the world, have emerged along with the development of human civilization. One of the major principles of interaction across cultures is to take into consideration and respect cultural variations in communicating with representatives of other cultures. The goal of the study is to investigate the impact of universal and national values on intercultural communication and national identity. Anyone who wants to communicate effectively must have a thorough understanding of the interlocutor's culture and customs. In addition, engagement across different cultures involves flexibility and modification in the communication process. The success of communication directly depends on the degree of agreement and trust between its participants. The study is based on an analysis of the attitudes of Kazakhs residing in Kazakhstan, as well as foreign nationals, on national values and its impact on intercultural communication. The study employed the survey method. The purpose of the surveys was to find out how respondents felt about the country, national values and customs, universal values and customs, and the characteristics of intercultural and sociocultural interactions between representatives of various nations.

The results demonstrated that national values are the basis for establishing intercultural communication competence, maintaining national identity (which determines the culture, religion, and traditions of the nation), ensuring social stability, and supporting spiritual integrity.

Keywords: national values, intercultural communication, students; intercultural communication competence, national identity, cultural diversity.

REFERENCES:

- 1 Passov E.I. (2004) Kommunikativnoe inoyazychnoe obrazovanie: gotovim k dialogu kul'tur: Posobie dlya uchitelej uchrezhdeniĭ, obespechivayushchih poluchenie obshchego srednego obrazovaniya. [Communicative foreign language education: preparing for a dialogue of cultures: A manual for teachers of institutions providing general secondary education.] Mn.: Leksis.170 p. [in Russian]
- 2 Grishaeva L.I., Tsurikova L.V. (2007) Vvedenie v teoriyu mezhkul'turnoj kommunikacii. [Introduction to the theory of intercultural communication] M.: Akademiya. 336 p. [in Russian]
- 3 Akaemova Yu. A. (2011) Faktory riska mezhkul'turnoj kommunikacii [The acmeology of education] // Izvestiya Saratovskogo universiteta Nov. ser. Ser. Akmeologiya obrazovaniya. Psihologiya razvitiya. №2. P.1-11. Available at: — URL: <https://akmepsy.sgu.ru/ru/journal/2011/2> [in Russian] (accessed: 29.05.2025)
- 4 Koncepciya razvitiya vysshego obrazovaniya i nauki v Respublike Kazahstan na 2023 – 2029 gody Postanovlenie Pravitel'stva Respubliki Kazahstan ot 28 marta 2023 goda № 248 [Concept of development of higher education and science in the Republic of Kazakhstan for 2023–2029 Resolution of the Government of the Republic of Kazakhstan dated March 28, 2023 No. 248.] Available at: — URL: <https://adilet.zan.kz/rus/docs/P2300000248> [in Russian] (accessed: 04.02.2024).
- 5 Burkova O.I. (2021) Ponimanie v mezhkul'turnoj kommunikacii //Vestnik Adygejskogo gosudarstvennogo universiteta. Seriya 2: Filologiya i iskusstvovedenie. [Understanding in intercultural communication // Bulletin of the Adygea State University. Series 2: Philology and Art History.] №1(272). Available at: — URL: <https://cyberleninka.ru/article/n/ponimanie-v-mezhkulturnoy-kommunikatsii> [in Russian] (accessed: 04.02.2024).
- 6 Lebedev S.A. (2010) Mnogomernyj chelovek: ontologiya i metodologiya issledovaniya / S.A. Lebedev, F.V. Lazarev [Multidimensional man: ontology and research methodology]. M.: Izdatel'stvo Moskovskogo universiteta. 96 p. [in Russian]
- 7 Sadokhin, A.P. (2007) Kul'turologiya: teoriya i istoriya kul'tury: uchebnoe posobie [Culturology: theory and history of culture: textbook] / A.P. Sadokhin. M.: Eksmo. 624 p. [in Russian]
- 8 Voevoda E.V. (2007) Proyavleniya sociokul'turnyh osobennostej etnosa v yazykovom diskurse //Yazykovoĭ diskurs v social'noj praktike: materialy mezhdunarodnoĭ nauchno-prakticheskoy konferencii, [Manifestations of socio-cultural features of an ethnic group in linguistic discourse //Linguistic discourse in social practice: materials of the International scientific and practical conference]. Tver' P. 76–81. [in Russian]
- 9 Krasovskaya-Kolyatina Ya.O. (2024) Cennostnyj aspekt mezhkul'turnoj kommunikacii Belgnu. [The value aspect of Intercultural communication] Minsk. P.1-4. Available at: — URL: https://www.bsmu.by/upload/docs/universitet/nauka/nauch%20sessiya/2024/gum-nauki/Krasovskaya-Kolyatina_YA.O._CENNOSTNYJ%20ASPEKT%20MEZHKUL'TURNOJ%20KOMMUNIKACII.pdf [in Russian] (accessed:05.02.2025).
- 10 Volkova E.A. Nacional'nyj mentalitet kak faktor mezhkul'turnoj kommunikacii [National mentality as a factor of intercultural communication //Scientific life]// Nauchnaya zhizn'. P.249–253. Available at: —URL:

<https://cyberleninka.ru/article/n/natsionalnyy-mentalitet-kak-faktor-mezhkulturnoy-kommunikatsii/viewer> [in Russian] (accessed: 05.02.2025).

11 Shestopal A.V., Silantieva M.V. (2012) Mezhkul'turnaya kommunikaciya v svete sovremennyh modernizacionnyh processov: «myagkaya sila» kul'turnyh modulyatorov [Intercultural communication in the light of modern modernization processes: "soft power" of cultural modulators] / A.V. Shestopal M.V. Silant'eva // Vestnik MGIMO-Universiteta. No 5(26). P. 168–171. [in Russian]

12 Kasyanova K. (1994) O russkom nacional'nom karaktere. In-t nac. Modeli ekonomiki. [About the Russian national character. M. In-t national. Models of Economics] 367 p. [in Russian]

13 Begmanova B.S. (2025) Qazirgi qazaq lirikasyndagy ulttyq qundylyqtar korinisi [Reflection of National Values in Modern Kazakh Lyrics] // Iasui universitetinin habarshysy. №1 (135). P. 125–135. <https://doi.org/10.47526/2025-1/2664-0686.150> [in Russian]

14 Deardorff D.K. (2011) Intercultural competence in foreign language classrooms: a framework and implications for educators // Intercultural competence. Concepts, challenges, evaluations /ed. A. Witte, T. Harden. – Bern. P. 37–54.127 [in Russian]

15 Fantini A. E. (2009) Assessing intercultural competence. Issues and tools // The SAGE handbook of intercultural competence / ed. D. K. Deardorff. Thousand Oaks. P. 456–476 Available at – URL: <https://journals.sagepub.com/doi/10.1177/21582440241252495> [in English] (accessed: 12.11.2024)

16 Galskova N.D., N.I. (2007) Gez Teorya obuchenya inostrannim yazikam. Linguodactika i metodika/ M. Akademiya. [Theory of teaching foreign languages. Linguodidactics and methodology / N. D. Galskova, N. I. Gez.] 336 c [in Russian]

17 Wilberschied, L. (2015). Intercultural Communicative Competence: Literature Review. CulturalEncounters. Conflicts and Resolutions. 2(1). [Available at] – URL: <https://engagedscholarship.csuohio.edu/cecr/vol2/iss1/4> [in English] (accessed 02.02.2024)

18 Safonova V.V. (2004) Kommunikativnaya kompetenciya: sovremennye podhody k mnogourovnevnomu opisaniyu v metodicheskikh celyah [Communicative competence: modern approaches to multilevel description for methodological purposes.] - Moscow: Euroschool. Moskva: Evroshkola. 233 p. [in Russian]

19 Mendenhall M., & Oddou G. (1985). The dimensions of expatriate acculturation: A review. The Academy of Management Review. 10 (1).39 <https://doi.org/10.2307/258210> [in English]

20 Faizullin F.S. C. (2012) Nacionalniye tsennosti y tsennostnyie orientasy// Vestnik bashkirskogo universiteta. [National values and value orientations // Bulletin of Bashkir University] T. 17. №1(I) P. 685-688. [in Russian]

Information about authors:

Seidikenova Almash Smayilkyzy – **corresponding author**, Candidate of Philological Sciences., associate professor Al-Farabi Kazakh National University, Almaty, Republic of Kazakhstan.

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-6122-808X>

E-mail: Almash.seidikenova@kaznu.kz, seydikenova781022@yandex.ru

Mukhametkaliyeva Gulnar Okuschanovna - Candidate of Philological Sciences., acting associate professor Al-Farabi Kazakh National University, Almaty, Republic of Kazakhstan.

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-0502-1156>

E-mail: gulnar1962@mail.ru

Seidikenova Alma Smayilovna – Teacher M. Bazarbaev Gymnasium No. 138, Almaty, Republic of Kazakhstan.

E-mail: seydikenova76@mail.ru

Информация об авторах:

Сейдикенова Алмаш Смайылқызы - **основной автор**, кандидат филологических наук, ассоциированный профессор КазНУ им.Аль-Фараби, г. Алматы, Республика Казахстан

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-6122-808X>

E-mail: Almash.seidikenova@kaznu.kz, seydikenova781022@yandex.ru

Мухаметкалиева Гульнар Окусхановна - кандидат филологических наук, и.о.доцента КазНУ им.аль-Фараби, г. Алматы, Республика Казахстан

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-0502-1156>

E-mail: gulnar1962@mail.ru

Сейдикенова Алма Смаиловна – учитель №138 гимназии им. М. Базарбаева, г. Алматы, Республика Казахстан

E-mail: seydikenova76@mail.ru

Авторлар туралы ақпарат:

Сейдикенова Алмаш Смайылқызы – **негізгі автор**, филология ғылымдарының кандидаты, Әл-Фараби атындағы Қазақ Ұлттық университетінің қауымдастырылған профессоры, Алматы қ., Қазақстан Республикасы

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-6122-808X>

E-mail: Almash.seidikenova@kaznu.kz, seydikenova781022@yandex.ru

Мухаметкалиева Гульнар Окусхановна - филология ғылымдарының кандидаты, Әл-Фараби атындағы Қазақ Ұлттық университетінің доцент м.а. КазНУ им.аль-Фараби, Алматы қ., Қазақстан Республикасы

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-0502-1156>

E-mail: gulnar1962@mail.ru

Сейдикенова Алма Смаиловна- М.Базарбаев атындағы №138 гимназия мұғалімі, Алматы қ., Қазақстан Республикасы

E-mail: seidikenova76@mail.ru